

GRZEGORZ KUBLIN

Luboszyce

<https://orcid.org/0000-0003-2692-7763>

gkublin@wp.pl

Trzy zawiadomienia o zgonach dominikanek raciborskich w 1740 i 1743 r.

1. Ogólna charakterystyka materiałów źródłowych – 2. List o śmierci Franciszki Cellari – 3. Zawiadomienie o zgonie Eleonory Paczynskiej – 4. Pismo o przejściu do wieczności Józefy Zatzwilichowskiej

Klasztor dominikanek w Raciborzu funkcjonował w latach 1299–1810. Jego dzieje zostały wstępnie rozpoznane na gruncie języka niemieckiego i polskiego¹. Powstało też wiele opracowań dotyczących niektórych zagadnień z nim związanych². Niestety, nie doczekał się on własnej monografii. Co ważne, konwent raci-

¹ Johann Heyne. 1860–1868. *Dokumentirte Geschichte des Bisthums und Hochstiftes Breslau. Aus Urkunden, Altenstücken, älteren Chronisten und neueren Geschichtschreibern*. T. 1. Breslau: Verlag von Wilh. Gottl. Korn, 1032–1037; T. 2, 911–918; T. 3, 1249–1258; Augustin Weltzel. 1881. *Geschichte der Stadt und Herrschaft Ratibor*. Ratibor: Verlag von Max Muschik, 812–845; Piotr Stefaniak. 2007. *Dzieje mniszek dominikańskich w krajach słowiańskich*. Kraków – Racibórz: Wydawnictwo i Agencja Informacyjna WAW, 149–160, 181–197; Piotr Stefaniak. 2009. „Z dziejów klasztoru Świętego Ducha mniszek dominikańskich w Raciborzu (1299–1810)”. *Nasza Przeszość* 112: 181–206; Roman Cop. 2012. Dominikanki raciborskie w świetle źródeł praskich z lat 1574–1657. Przynależność do dziejów klasztoru w XVI i XVII w. W *Zrozumieć Śląsk*. Red. Dawid Keller, Bogdan Kloch, 335–352. Rybnik: Muzeum w Rybniku i Stowarzyszenie Humanistyczne Europa, Śląsk, Świat Najmniejszy.

² Barbara Nowak. 1998. „Najstarsze uposażenie dominikanek raciborskich”. *Studia i Materiały z Dziejów Śląska* 23: 65–76; Antoni Barciak. 2011. Podstawy ekonomiczne obu klasztorów dominikańskich w Raciborzu w średniowieczu. W *Inter oeconomiam coelestem et terrenam. Mendykanci a zagadnieniami ekonomicznymi*. Red. Wiesław Długokęcki, Tomasz Gałuszka, Rafał Kubicki, Anna Zajchowska, 377–394. Kraków: Wydawnictwo Esprit SC; Antoni Barciak. 2010. Skład osobowy klasztoru dominikanek raciborskich w średniowieczu. W *Sanctimoniales. Zakony żeńskie w Polsce i Europie Środkowej (do przełomu XVIII i XIX w.)*. Red. Andrzej Radziwiński, Dariusz Karczewski, Zbigniew

borski w ciągu wieków zmieniał swoją przynależność prowincjalną. Na początku należał do prowincji polskiej, jednak w 1706 r. – wraz z innymi klasztorami śląskimi – przeszedł pod jurysdykcję prowincjała czeskiego. W 1754 r. został włączony do śląskiej kongregacji bł. Czesława. Swoją działalność zakończył w 1810 r. w związku z przeprowadzoną na Śląsku sekularyzacją majątków kościelnych przez władze pruskie³.

Celem publikacji jest prezentacja trzech zawiadomień o śmierci dominikanek raciborskich z 1. połowy XVIII w., gdy ich klasztor wchodził w skład prowincji czeskiej. Są to jedyne tego rodzaju dokumenty, które nie zachowały się w archiwach śląskich, lecz tylko w Morawskim Archiwum Krajowym w Brnie. Ich unikalność i zawartość treściowa, mająca znaczenie dla prozopografii konwentu raciborskiego, stanowią wystarczające powody, aby bliżej przyjrzeć się tymże pismom.

1. Ogólna charakterystyka materiałów źródłowych

Listy informujące o zgonach dominikanek raciborskich znajdują się jedynie w zespole archiwalnym (*fondo*) klasztoru dominikanów w Znojmie przechowywanym w Morawskim Archiwum Krajowym w Brnie⁴. Są one skromną częścią tego

Zyglewski, 333–341. Bydgoszcz – Toruń: Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego i Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika; Grzegorz Kublin. 2017. „Raciborskie dominikanki w nekrologach klasztorów czeskich i morawskich”. *Studia Teologiczno-Historyczne Śląska Opolskiego* 37 (2): 173–189; Grzegorz Kublin. 2019. „Lista raciborskich przeorysz zakonów dominikanek”. *Studia Teologiczno-Historyczne Śląska Opolskiego* 39 (2): 119–164; Grzegorz Kublin. 2020. *Wypiski z kroniki i protokołów posiedzeń rady dominikanek raciborskich* (Studia i Źródła do Dziejów Dominikanów i Dominikanek w Raciborzu, 4). Opole: Studio Impreso; Grzegorz Kublin. 2021. *Katalog raciborskich dominikanek* (Studia i Źródła do Dziejów Dominikanów i Dominikanek w Raciborzu, 5). Opole: Studio Impreso; Grzegorz Kublin. 2022. Zarządzenia powizytacyjne prowincjała czeskiego Tomasza Berana dla dominikanek raciborskich z 1733 r. W *Patrimonium Ecclesiae Christi tradere. Księga pamiątkowa dedykowana księdzu biskupowi Janowi Kopcowi z okazji 75-lecia urodzin, 50-lecia prezbiteratu, 30-lecia sakry biskupiej i 40-lecia pracy naukowej*. T. 2. Red. Piotr Górecki, Jan Pyka, 541–565. Opole: Redakcja Wydawnictw Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego.

³ Szerzej zob. Kazimierz Dola. 2011. Zabezpieczenie materialne zakonnic z klasztorów skasowanych na Śląsku Pruskim w 1810 r. W *Śekularyzacja dóbr kościelnych na Górnym Śląsku w 1810 r.* (Z Dziejów Kultury Chrześcijańskiej na Śląsku 66). Red. Franciszek Wolnik, 53–55. Opole: Redakcja Wydawnictw Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego; Franciszek Wolnik. 2011. Sekularyzacja raciborskich klasztorów dominikańskich. W *Śekularyzacja dóbr kościelnych na Górnym Śląsku w 1810 r.*, 85–95; Norbert Mika. 2014. Kasata klasztorów w 1810 r. na ziemi raciborskiej. W *Kasaty klasztorów na obszarze dawnej Rzeczypospolitej Obojga Narodów i na Śląsku na tle procesów sekularyzacyjnych w Europie*. T. 2: *Kasaty na Śląsku Pruskim i na ziemiach zaboru pruskiego* (Opera ad Historiam Monasticam Spectantia, series I, Colloquia 8/II). Red. Marek Derwich, 87–93. Wrocław: Wrocławskie Towarzystwo Miłośników Historii, oddział Polskiego Towarzystwa Historycznego.

⁴ Moravský zemský archiv v Brně (dalej: MZABr). Fond E 17, B-spisy, kart. 97. Dominikáni Znojmo. Sygn. 6/1. Úmrtní oznámení dominikánských mnichů (1702–1792).

zespołu. W ostatnim czasie Anna Pobóg-Lenartowicz szczegółowo scharakteryzowała *litterae mortuorum fratrum et sororum* Zakonu Kaznodziejów z prowincji czeskiej, wśród których zachowały się pisma z klasztorów śląskich: męskich i żeńskich z XVIII w. Pochodzą one z lat: 1734, 1738, 1740, 1743, 1744, 1760 i 1792. Nie są to wszystkie z tych, które zostały doręczone do wspólnoty w Znojmie. Zachowało się ich prawie 100, z czego 27 jest z konwentów śląskich, w tym 21 z klasztorów męskich i 6 z klasztorów żeńskich (po 3 z Wrocławia i Raciborza). Były adresowane do przeora w Znojmie, najczęściej bez podania jego imienia i nazwiska. Zapewne wynikało to z ograniczonego przepływu informacji na temat, kto aktualnie piastuje ten urząd. Każdy list był podpisywany najczęściej przez przeora klasztoru, w którym zakonnik zmarł, a w przypadku zakonnicy przez przeora, który sprawował pieczę nad konwentem żeńskim, w którym zakonnica odeszła do Pana. Zdarzało się, że podpis zamiast przeora składał podprzeor albo *vicarius in capite* czy też spowiednik dominikanek. W zawiadomieniach umieszczano zazwyczaj imię i nazwisko zmarłej osoby, datę (często nawet godzinę) jej śmierci, wiek, liczbę lat, które upłynęły od złożenia profesji zakonnej. Niektóre z nich zawierają charakterystyki zmarłego albo zmarłej, wzmiankę o pełnionych funkcjach w zakonie, cytaty z Pisma Świętego i Ojców Kościoła. Część z nich była spisywana ręcznie, a część drukowana. Niektóre klasztory posługiwały się drukowanymi formularzami, w których uzupełniano pozostawione puste miejsca, wpisując tytuły grzecznościowe lub naukowe adresata, dane osoby zmarłej i datę sporządzenia listu, podpisując się i podając na odwrocie adres⁵.

Zawiadomienia o śmierci braci i sióstr powstały w związku z tym, że we wspólnotach zakonnych wyjątkową pamięcią otaczano zmarłych, co wynikało z obowiązku modlitwy za nich. Osoby zmarłe wpisywano do specjalnych ksiąg, które najczęściej nazywano mortuarzami albo obituarzami, a w czasach nowożytnych nekrologami. Następnie listy te albo niszczone, jako już niepotrzebne, albo z biegiem czasu zaginęły, do czego przekonuje stosunkowo niewielka ich liczba w archiwum konwentu znojemskiego i brak tego typu dokumentów w zespołach archiwalnych pozostałych klasztorów czeskich i morawskich, których nekrologi zawierają noty o zakonnikach i zakonnicach z prowincji czeskiej⁶. Choć w nekrologach tych mieszczą się wpisy dotyczące 76 dominikanek raciborskich⁷, to

⁵ Anna Pobóg-Lenartowicz. 2023. *Non omnis moriamur. Dominikanie śląscy w źródłach memoryalnych z XVIII i XIX w. przechowywanych w archiwach czeskich i morawskich*. Opole: Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego, 13, 50–52, 73–77.

⁶ Pobóg-Lenartowicz. 2023. *Non omnis moriamur*, 46–47, 52.

⁷ Kublin. 2017. „Raciborskie dominikanki w nekrologach klasztorów czeskich i morawskich”, 184.

jednak zachowały się tylko 3 zawiadomienia donoszące o zgonie tych sióstr, które zostaną przedstawione poniżej.

2. List o śmierci Franciszki Cellari

Pismo o zgonie Franciszki Cellari (Celari) von Rautenek zostało sporządzone 17 maja 1740 r. w Raciborzu. Jego autor pozostaje nieznany. Choć na dokumencie widnieje podpis Czesława Dangwartha – przeora raciborskiego i wikariusza dominikanek w Raciborzu, to jednak charakter jego pisma jest inny niż osoby sporządzającej zawiadomienie. Różny jest również kolor użytego atramentu. Czesław Dangwarth (Danquart) urodził się 23 czerwca 1690 r. w Nysie. Habit zakonu św. Dominika przyjął 30 stycznia 1710 r., a śluby zakonne złożył 30 stycznia 1711 r. Był synem konwentu wrocławskiego. W latach 1736–1738 i 1738–1740/1741 piastował urząd przeora raciborskiego, a w latach 1741–1743 przeora opawskiego. Zmarł 6 kwietnia 1744 r. we Wrocławiu⁸.

Zawiadomienie rozpoczyna się od refleksji o przemijaniu ludzkiego życia. Dalej zostały przekazane podstawowe informacje o zakonnicy. Franciszka Cellari, siostra chórowa, przyjąwszy sakramenty święte zmarła 14 maja 1740 r. w raciborskim klasztorze po godz. 14.00, cierpiąc na astmę. Osiągnęła wiek 71 lat, a od złożenia profesji zakonnej minęły 53 lata. Była więc jubilatką. Nadmieniono ogólnie o jej cnotach i zasługach oraz o piastowaniu urzędu przełożonej w Raciborzu. Skądinąd wiadomo, że przeoryszą raciborską była w latach 1721–1724⁹. Przybliżone dane są tożsame z zapisami w nekrologach w archiwach czeskich i morawskich¹⁰. Wyjątek stanowi nekrolog praski, w którym odnotowano 35 lat profesji zakonnej zamiast 53, co wygląda na tzw. czeski błąd, polegający na przestawieniu cyfr¹¹. Na podstawie powyższych wiadomości można powiedzieć, że zakonnica urodziła się około 1669 r., a śluby zakonne złożyła około 1687 r. W liście nie wspomniano o tym, że między 1731 a 1740 r. przystąpiła do Bractwa Literackiego założonego przy kościele pw. Wniebowzięcia NMP w Raciborzu i należała do grona radnych konwentu

⁸ Grzegorz Kublin. 2022. *Lista przeorów klasztoru dominikanów w Raciborzu* (Studia i Źródła do Dziejów Dominikanów i Dominikanek w Raciborzu 6). Opole: Studio Impreso, 67.

⁹ Kublin. 2019. „Lista raciborskich przeorysz zakonu dominikanek”, 143; Kublin. 2021. *Katalog raciborskich dominikanek*, 86.

¹⁰ Kublin. 2017. „Raciborskie dominikanki w nekrologach klasztorów czeskich i morawskich”, 178.

¹¹ Národní archiv v Praze (dalej: NAPr). Fond Archiv české provincie dominikánského řádu (dalej: ŘD). Sygn. ŘD 3. Nomina fratrum et sororum Ordinis Praedicatorum ab anno jubilaeo 1701 in Provincia Bohemiae pie in Domino defunctorum.

(siostra konsyliarka)¹². Pismo kończy się poetyckim wezwaniem do modlitwy za zmarłą dominikanekę.

3. Zawiadomienie o zgonie Eleonory Paczynskiej

Pismo donoszące o śmierci Eleonory Paczynskiej (Patzinskiej) zostało sporządzone 13 października 1740 r. w Raciborzu. Jego autorem jest Sylwester Linsky, na co wskazuje charakter jego pisma. Wówczas był on wikariuszem dominikanek raciborskich i posiadał tytuł kaznodziei generalnego. Urodził się 30 listopada 1665 r. w Wojkowicach, w powiecie będzińskim (na terenie dawnego dekanatu bytomskiego w diecezji krakowskiej). Śluby zakonne złożył 10 stycznia 1682 r. Był synem konwentu raciborskiego. Dokumenty z lat 1716–1738 poświadczają, że pełnił on funkcję spowiednika siostr św. Dominika w Raciborzu. Natomiast w latach 1740/1741–1743 wykonywał urząd przeora raciborskiego, obejmując go po Czesławie Danquarcie. Zmarł 11 kwietnia 1744 r. w Raciborzu¹³.

List rozpoczyna się od przywołania cytatu z Księgi Psalmów o niestałości ludzkiego losu¹⁴ i słów św. Pawła Apostoła z Drugiego Listu do Koryntian mówiących, że jesteśmy pielgrzymami¹⁵. Stąd autor zawiadomienia stwierdza, że życie ludzkie jest pielgrzymką po ziemi. Następnie przekazuje podstawowe wiadomości o siostrze Eleonorze Paczynskiej. Jej nazwisko zapisał w formie Patzinskin. W takiej postaci widnieje również w trzech nekrologach¹⁶, ale w pięciu innych figuruje jako Paczinskin¹⁷,

¹² Hermann Schaffer. 1883. *Geschichte einer schlesischen Liebfraueugilde seit dem Jahre 1343. Ein Beitrag zu der Geschichte der Gilden und religiösen Bruderschaften. Nach Urkunden und handschriftlichen Quellen verfaßt*. Ratibor: Verlag der Literarischen Bruderschaft, XXXV; Kublin. 2021. *Katalog raciborskich dominikanek*, 86.

¹³ Kublin. 2022. *Lista przeorów klasztoru dominikanów w Raciborzu*, 68; Grzegorz Kublin. 2023. *Katalog dominikanów prowincji czeskiej z 1710 r. i jego kontynuacja do 1737 r.* (Studia i Źródła do Dziejów Dominikanów i Dominikanek w Raciborzu 7). Opole: Studio Impreso, 157.

¹⁴ 2014⁵. *Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu w przekładzie z języków oryginalnych. Biblia Tysiąclecia*. Red. Augustyn Jankowski. Poznań: Wydawnictwo Pallottinum (dalej: *Biblia Tysiąclecia*), Ps 39 (38), 13: „Przybyszem jestem u Ciebie, przechodniem – jak wszyscy moi przodkowie”.

¹⁵ 2 Kor 5,6: „Jak długo pozostajemy w ciele, jesteśmy pielgrzymami, z daleka od Pana”.

¹⁶ MZABr. Fond G 12. Cerronihó sbírka. Sygn. II 166. Nomina defunctorum fratrum et sororum Ordinis Praedicatorum Provinciae Bohemiae ab anno MDCC; Moravská zemská knihovna v Brně (dalej: MZK). Sygn. ZD Rkp. 8. Nomina Defunctorum fratrum et sororum Ordinis Praedicatorum ex Bohemia, Moravia et Silesia sub prioratu P.F. Antonini Schipp congesta. Anno 1831; Vědecká knihovna v Olomouci (dalej: VKOl). Sygn. M I 146. Nomina defunctorum fratrum et sororum Ordinis Praedicatorum Provinciae Bohemiae ab anno MDCC.

¹⁷ NAPr. Sygn. ŘD 2. Catalogus fratrum et sororum sacri Ordinis Praedicatorum in Domino pie defunctorum ab annis 1700; NAPr. Sygn. ŘD 151. Nomina et cognomina amantissimorum fratrum et sororum ordinis nostri qui potissimum ab anno 1720 in Domino in hac provincia obierunt; MZABr.

a w jednym Pazinski¹⁸. Przyjęło się je pisać Paczynski, a w rodzaju żeńskim Paczynska – od miejscowości Paczyna koło Toszka¹⁹. Dowiadujemy się, że zakonnica zmarła 26 września 1740 r. o godz. 11.00 w Raciborzu, zaopatrzona sakramentami, w wieku 68 lat, w tym 48 lat, 10 miesięcy i 19 dni przeżytych od profesji zakonnej. Zważywszy na te dane można obliczyć, że zakonnica urodziła się około 1672 r., a śluby zakonne złożyła 7 listopada 1691 r. Informacje te są na tyle istotne, że pozwalają jednoznacznie rozprawić się z niektórymi błędnymi wpisami w nekrologach dominikańskich. Chociaż we wszystkich prawidłowo podawano jej wiek, to tylko w czterech zapisano właściwie lata jej profesji zakonnej²⁰, gdyż w jednym figuruje 45 lat²¹, w drugim 49 lat²², a w trzech je pominięto²³.

Na końcu listu przeor Linsky poleca duszę zmarłej dominikanki modlitwom zakonu. W zawiadomieniu pominięto, że należała do Bractwa Literackiego w Raciborzu, do którego dołączyła między 1731 a 1740 r.²⁴

4. Pismo o przejściu do wieczności Józefy Zatzwilichowskiej

Zanim zostanie przedstawiona treść listu zawiadamiającego o śmierci Józefy Zatzwilichowskiej von Zawitz, należałoby zaznaczyć, że jej nazwisko w źródłach występuje w różnych postaciach. Przykładowo w nekrologach czytamy: Zakvilikovskin²⁵,

Fond G 10. Sbíрка rukopisů Moravského zemského archivu. Sygn. 452. Memoriale fratrum et sororum in Domino defunctorum; Státní oblastní archiv v Plzni (dalej: SOAPL). Fond Dominikáni Cheb, inv. č. 9, č. knihy 9. Nekrologium bratří a sester řádu dominikánského pro Čechy, Moravu a Slezsko sepsané v chebském konventu (1703–1898).

¹⁸ NAPr. Sygn. ŘD 3.

¹⁹ Roman Sękowski. 2008. *Herbarz szlachty śląskiej. Informator genealogiczno-heraldyczny*. T. 6. Katowice: Videograf II, 127–128.

²⁰ NAPr. Sygn. ŘD 2; NAPr. Sygn. ŘD 151; MZABr. Fond G 12. Sygn. II 166; MZK. Sygn. ZD Rkp. 8.

²¹ NAPr. Sygn. ŘD 3.

²² MZABr. Fond E 16. Dominikáni Uherský Brod, B-knihy, kart. 4. Sygn. 9. Nomina et cognomina defunctorum fratrum et sororum Ordinis Praedicatorum Provinciae Bohemiae ab anno 1700.

²³ MZABr. Fond G 10. Sygn. 452; VKOl. Sygn. M I 146; SOAPL. Fond Dominikáni Cheb, inv. č. 9, č. knihy 9.

²⁴ Schaffer. 1883. *Geschichte einer schlesischen Liebfraueugilde*, XXXV; Kublin. 2021. *Katalog raciborskich dominikanek*, 78.

²⁵ NAPr. Sygn. ŘD 2.

Zacvilikovský²⁶, Zuvilikovskin²⁷, Zabilikovskin²⁸, Zaczvilikovskyn²⁹, Zawilikovskin³⁰, Začvilikovskin³¹, Zacvilskovskin³², Zaczvilikovskin³³, Zazvilikovskin³⁴. Sama zakonnica różnie pisała swoje nazwisko: Zatzwilihovskin³⁵, Zatzwilichovskin³⁶, Zaczwilichovskin³⁷. W dokumencie z 31 grudnia 1741 r. wystąpiła jako Zaczwilichovskin, a podpisała się: Zatzwilichovskin³⁸. Przegląd tych zapisów pozwala przyjąć formę: Zatzwilichowska i stwierdzić, że do niektórych nekrologów wkradły się błędy w pisowni tego nazwiska, a w innych zastosowano formę fonetyczną.

Ponadto z kroniki sióstr prezentek w Krakowie wiadomo, że Józefa Zatzwilichowska była ciotką Anny Začwilichowskiej (1680–1762) – prezentki krakowskiej³⁹. Zważywszy na ten fakt i wzięwszy pod uwagę, że ród Začwilichowskich (Zaczwilichowskich) nie jest znany na Śląsku, lecz w Małopolsce, można wnioskować, iż Józefa i ojciec Anny byli rodzeństwem. Skoro Anna urodziła się w Tłuczani, położonej na terenie dzisiejszej gminy Brzeźnica, w powiecie wadowickim w Małopolsce, to prawdopodobnie Józefa Zatzwilichowska pochodziła również z Małopolski⁴⁰.

²⁶ NAPr. Sygn. ŘD 3.

²⁷ NAPr. Sygn. ŘD 151.

²⁸ MZABr. Fond E 16. Dominikáni Uherský Brod, B-knihy, kart. 4. Sygn. 9.

²⁹ MZABr. Fond G 12. Sygn. II 166.

³⁰ Pod datą 29 stycznia: MZK. Sygn. ZD Rkp. 8.

³¹ Pod datą 31 grudnia: MZK. Sygn. ZD Rkp. 8.

³² Pod datą 29 stycznia: VKOl. Sygn. M I 146.

³³ Pod datą 31 grudnia: VKOl. Sygn. M I 146.

³⁴ SOAPl. Fond Dominikáni Cheb, inv. č. 9, č. knihy 9.

³⁵ Zemský archiv v Opavě. Hejtmanský úřad knížectví opavsko-krnovského v Opavě, inv. č. 955; Archiwum Państwowe w Katowicach Oddział w Raciborzu. Zespół 119. Królewski Sąd Obwodowy w Rybniku. Sygn. 891, k. 6r (5r); Archiwum Parafii Wniebowzięcia NMP w Raciborzu. Sygn. B 18.15, vol. II.

³⁶ Zemský archiv v Opavě, pobočka Olomouc. Fond Arcibiskupská konzistoř Olomouc. Sygn. E 7, č. kart. 2913. Investitury farařů dla fary Bavorov 1634–1910.

³⁷ Archiwum Państwowe w Opolu. Zespół 9. Akta miasta Głubczyc. Sygn. 120.

³⁸ Muzeum w Raciborzu. Sygn. MR-H-2264. Liber instrumentorum, hypothecarum, et fundationum vicariatus Rattiboriensi obvenientium, nr 95.

³⁹ W latach 1702–1703 siostry prezentki, ze względu na brak żywności i z powodu zajęcia Krakowa przez wojska szwedzkie w czasie wojny północnej (10 sierpnia 1702 r.), po nałożeniu kontrybucji zmuszone były udać się do klasztoru dominikanek w Raciborzu, gdzie przebywały przez około rok. Zob. Archiwum Prezentek w Krakowie. Sygn. AX/I-1. Historia domowa, k. 12; Renata Gąsior, Teresa Matuła. 1998. *Szkola sióstr prezentek w Krakowie w latach 1627–1918*. Lublin: Wydawnictwo TNKUL, 132; Małgorzata Borkowska. 2005. *Leksykon zakonnic polskich epoki przedrozbiorowej*. T. 2. *Polska Centralna i Południowa*. Warszawa: Wydawnictwo DiG, 310.

⁴⁰ Grzegorz Kubliń. 2018. *Dzieło Reginalda Brauna z 1741 r. poświęcone księżniczce raciborskiej Eufemii* (Studia i Źródła do Dziejów Dominikanów i Dominikanek w Raciborzu 2). Opole: Studio Impreso, 14.

Pierwotnie nazwisko zakonnicy mogło brzmieć Zacwilichowska (Zaćwilichowska), jednak w obszarze języka niemieckiego literka „c” czy „ć” przeszła w „tz”, stąd Zatzwilichowska. Analizując zaś predykat „von Zawitz”, trudno powiedzieć, czy chodzi o Zawisć (obecnie część Orzesza) w powiecie mikołowskim (na terenie dawnego dekanatu bytomskiego w diecezji krakowskiej), czy też o inną miejscowość⁴¹.

Zawiadomienie o śmierci Józefy Zatzwilichowskiej zostało sporządzone 4 lutego 1743 r. w Raciborzu. Jego autor pozostaje nieznany, chociaż podpisał się pod nim Sylwester Linsky – przeor raciborski i kaznodzieja generalny⁴². Charakter jego pisma jest jednak inny niż osoby, która sformułowała treść zawiadomienia. Rozpoczyna się ono odwołaniem do sytuacji w prowincji zniszczonej wojną. Jaką prowincję miał jednak na myśli autor tego pisma: dominikańską prowincję czeską czy Śląsk, tego nie wiemy. Natomiast z całą pewnością można powiedzieć, że chodzi o I wojnę śląską (1740–1742), którą prowadziły Prusy z monarchią Habsburgów o panowanie nad Śląskiem. Fryderyk II Wielki, król pruski, 16 grudnia 1740 r. wkroczył na Śląsk i do końca stycznia 1741 r. zajął niemal całe jego terytorium, z wyjątkiem Głogowa, Brzegu i Nysy. 9 marca 1741 r. zdobył Głogów, 10 kwietnia 1741 r. zwyciężył wojska austriackie pod Małujowicami koło Brzegu, a 4 maja 1741 r. opanował twierdzę brzeską. W obliczu tych zwycięstw armii pruskiej i wzrastającej siły koalicji antyhabsburskiej, Maria Teresa Habsburg, cesarzowa austriacka, walcząc o utrzymanie władzy w krajach dziedzicznych Habsburgów, 9 października 1741 r. w Przydrożu Małym zawarła z Fryderykiem II Wielkim tajne porozumienie, na mocy którego król gwarantował neutralność Prus (miał prowadzić przeciwko stronie austriackiej jedynie wojnę pozorowaną) w zamian za oddanie przez cesarzową Dolnego Śląska i pozwolenie na stacjonowanie wojsk pruskich na Górnym Śląsku. Król pruski szybko odstąpił od tej umowy i z początkiem 1742 r. zaatakował armię cesarską na terenie Moraw, docierając pod Brno. 17 maja 1742 r. Fryderyk II Wielki zwyciężył wojska austriackie pod Chotusicami w Czechach. Skłoniło to Marię Teresę do zawarcia 11 czerwca 1742 r. we Wrocławiu układu ze stroną pruską i ostatecznie do podpisania 28 lipca 1742 r. w Berlinie traktatu pokojowego, na mocy których Prusy otrzymały Hrabstwo Kłodzkie, Dolny i Górny Śląsk, ale bez księstwa cieszyńskiego i opawskiego oraz części księstwa karniowskiego i terytorium Javor-

⁴¹ Hermann Rudolph. 1868. *Vollständigstes geographisch-topographisch-statistisches Orts-Lexikon von Deutschland*. T. 2. Zürich: E. Ernst's Verlag, 5220; Monika Choroś, Łucja Jareczak, Stanisława Sochacka. 2015. *Słownik nazw miejscowych Śląska polsko-niemiecki i niemiecko-polski*. Opole: Państwowy Instytut Naukowy – Instytut Śląski, 292–293.

⁴² Szerzej o Sylwestrze Linskim zob. Kublin. 2022. *Lista przeorów klasztoru dominikanów w Raciborzu*, 68.

nika⁴³. Zważywszy, że I wojna śląska toczyła się nie tylko na terytorium Śląska, lecz także Moraw i Czech, można przypuszczać, iż wspomniany autor listu przez słowo *provincia* rozumiał prowincję czeską zakonu św. Dominika.

Według omawianego pisma Józefa Zatzwilichowska, zaopatrzona świętymi sakramentami, zmarła 29 stycznia 1743 r., mając 51 lat i 33 lata po złożeniu profesji zakonnej. Jej pogrzeb odbył się 31 stycznia. Ta wiedza pozwala ustalić, że urodziła się po 29 stycznia 1691 r. lub w styczniu 1692 r. i około 1708 r. wstąpiła do klasztoru dominikanek w Raciborzu, a najprawdopodobniej w 1709 r. (najpóźniej w styczniu 1710 r.) złożyła profesję zakonną. Dowiadujemy się także, że przez jakiś czas pełniła funkcję zakrystianki w tymże konwencie, a potem została wybrana na urząd przeorowsy raciborskiej, który przestała sprawować 31 grudnia 1742 r.

Powyższe informacje są istotne o tyle, że w nekrologach czeskich i morawskich przy teźże zakonnicy znajdują się błędne wpisy, które w świetle tegoż listu można zauważyć i skorygować, a niektóre nawet wytłumaczyć⁴⁴. Chodzi przede wszystkim o datę śmierci siostry: w dwóch z nich podano dzień 4 lutego⁴⁵, w kolejnym – 31 grudnia, a tylko w jednym prawidłową datę – 29 stycznia⁴⁶. Pomyłkowe daty nie są przypadkowe, gdyż 4 lutego to dzień napisania zawiadomienia, a 31 grudnia Józefa Zatzwilichowska skończyła piastować urząd przeorowsy raciborskiej. W trzech nekrologach podano niewłaściwy rok jej śmierci – 1742 (w związku z datą 31 grudnia)⁴⁷, a w jednym – 1758 r. (jest to wynikiem tego, że osoba, która wpisywała informacje z czystopisu do nekrologu, pomyliła linie i dwa razy przepisała te same dane widniejące przy bracie Pawle Heichelu)⁴⁸. W dwóch przypadkach wpisano błędny wiek zakonnicy – 49⁴⁹ albo 62 lata (pod datą 29 stycznia)⁵⁰, a także inne lata profesji

⁴³ Gabriela Wąs. 2002. Dzieje Śląska od 1526 do 1806 r. W *Historia Śląska*. Red. Marek Czapliński, 187–191. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego; Waclaw Korta. 2003. *Historia Śląska do 1763 r.* Warszawa: Wydawnictwo DiG, 329–333.

⁴⁴ Kublin. 2017. „Raciborskie dominikanki w nekrologach klasztorów czeskich i morawskich”, 183.

⁴⁵ NAPr. Fond ŘD 151; SOAPL. Fond Dominikáni Cheb, inv. č. 9, č. knihy 9.

⁴⁶ MZK. Sygn. ZD Rkp. 8; VKOl. Sygn. M I 146.

⁴⁷ MZABr. Fond E 16. Dominikáni Uherský Brod, B-knihy, kart. 4. Sygn. 9; MZK. Sygn. ZD Rkp. 8; VKOl. Sygn. M I 146.

⁴⁸ NAPr. Sygn. ŘD 2.

⁴⁹ NAPr. Sygn. ŘD 2.

⁵⁰ MZK. Sygn. ZD Rkp. 8.

zakonnej – 19⁵¹ albo 38 lat⁵², a raz nie zanotowano ani wieku, ani lat profesji zarówno pod datą 29 stycznia, jak i 31 grudnia⁵³.

Wzmianka o ustąpieniu 31 grudnia 1742 r. z funkcji przełożonej raciborskiej pozwala uściślić wcześniejsze ustalenia w publikacjach i nieco je skorygować, mając odtąd pewność, że na początku 1743 r. tego urzędu już nie wykonywała⁵⁴. Wiadomo skądinąd, że objęła go 2 stycznia 1740 r.⁵⁵, stąd w latach 1740–1742 zajmowała stanowisko przeoryszy dominikanek raciborskich, będąc – jak pisze autor listu – wzorem dla innych niczym wonna róża. Inspirację do tego określenia zaczerpnął z myśli św. Klemensa Aleksandryjskiego (zm. ok. 212 r.), które poznał zapewne poprzez dzieło portugalskiego dominikanina Ignatiusa Coutinno (ok. 1590–1647), tłumaczone z języka hiszpańskiego na łacinę przez Henricusa Hechtermansa (1606–1679)⁵⁶. Warto dodać, że zanim Józefa Zatzwilichowska została przeoryszą, weszła do grona radnych klasztoru (sióstr konsyliarek). W tej roli poświadczona jest od 1 kwietnia 1730 r.⁵⁷

Jej główną zasługą jako przeoryszy raciborskiej było odrestaurowanie kościoła klasztornego i kaplicy św. Dominika, o czym czytamy dalej w liście. Świątynia zakonnica została wzniesiona w latach 1317–1334 na nowo nabytym terenie, a jej konsekracji dokonał biskup wrocławski Nanker (1326–1341), co potwierdza dokument z 1 czerwca 1335 r.⁵⁸ Została ona zniszczona w wielkim pożarze Raciborza 23 kwietnia 1574 r. i w następnym – 10 września 1637 r., a po odbudowie ocalała podczas kolejnej pożogi miasta 31 maja 1698 r.⁵⁹ Kaplica św. Dominika, przylegająca niegdyś do północnej ściany wspomnianego kościoła, przetrwała wzmiankowane pożary, a powstała z pewnością przed 1359 r., gdyż w niej w tymże roku została pochowana Eufemia Raciborska (ok. 1299–1359) – Piastówna,

⁵¹ NAPr. Sygn. ŘD 2.

⁵² NAPr. Sygn. ŘD 3.

⁵³ VKOl. Sygn. M I 146.

⁵⁴ Kublin. 2019. „Lista raciborskich przeorysz zakonu dominikanek”, 145; Kublin. 2021. *Katalog raciborskich dominikanek*, 93.

⁵⁵ Kublin. 2020. *Wypiski z kroniki i protokołów*, 67.

⁵⁶ Ignatius Coutinno. 1653. *Sanctorale, sive conciones super festivitates maxime illustrium sanctorum, quos Ecclesia catholica per anni discursum celebrat. Quas ex idiomate hispanico in latinum transtulit R. P. F. Henricus Hechtermans Ordinis FF. Praedicatorum s. theologiae licentiatu et professor conventus Mosae-trajectensis*. T. 2. Bruxellis: François Vivien, 568.

⁵⁷ Kublin. 2021. *Katalog raciborskich dominikanek*, 45, 93.

⁵⁸ Wilhelm Wattenbach. Wyd. 1859. *Urkunden der Klöster Rauden und Himmelwitz, der Dominicaner und der Dominicanerinnen in der Stadt Ratibor* (Codex Diplomaticus Silesiae 2). Breslau: Josef Max und Komp (dalej: CodSil. 2), 128–129, 134–135.

⁵⁹ Kublin. 2020. *Wypiski z kroniki i protokołów*, 25–26.

przeorysza dominikanek w Raciborzu, otoczona kultem, który trwa do naszych czasów⁶⁰. Czas wzniesienia tego obiektu sakralnego jest kwestią sporną. Niektórzy uważają, że kaplica św. Dominika powstała znacznie wcześniej i była pierwotnym kościołem sióstr raciborskich⁶¹. Istnienie świątyni dominikanek potwierdzają trzy średniowieczne dokumenty: pierwszy z nich wystawiony 22 stycznia 1307 r. zawiera wzmiankę o lampie w kościele sióstr⁶², a kolejne dwa – z 23 grudnia 1317 r. – wydane zostały w tymże kościele⁶³. Ponadto Maciej z Miechowa (1457–1523) w swoim dziele opublikowanym w 1519 i 1521 r. zanotował, że książe raciborski Przemysław został pochowany w klasztorze mniszek Zakonu Kaznodziejów w Raciborzu⁶⁴. Wiadomo, że zmarł on w 1306 r. i jako fundator miał do tego prawo. A zatem, zważywszy na powyższe argumenty, dominikanki raciborskie miały pierwotną świątynię, która po wystawieniu nowego, gotyckiego kościoła (1317–1334) mogła zostać zaadoptowana jako kaplica św. Dominika. Z pewnością oba obiekty, zarówno kościół klasztorny, jak i wzmiankowana kaplica, w 1. połowie XVIII w. wymagały odnowienia. Restauracja tej ostatniej rozpoczęła się w 1738 r. za rządów przeoryszy Cecylii Naefe (1736–1739) i zakończyła się w 1741 r., gdy urząd przełożonej piastowała Józefa Zatzwilichowska (1740–1742)⁶⁵. Działo się to w ramach szeroko zakrojonej akcji poszerzania kaplicy św. Dominika i nowej aranżacji jej wnętrza. Wtedy także został odnowiony nagrobek Eufemii Raciborskiej w tejże kaplicy⁶⁶.

⁶⁰ Szerzej na temat Eufemii Raciborskiej i jej kultu zob. Grzegorz Kublin. 2019. *Eufemia raciborska w historiografii* (Studia i Źródła do Dziejów Dominikanów i Dominikanek w Raciborzu 3). Opole: Studio Impreso (tam starsza literatura); Grzegorz Kublin. 2022³. *Świątobliwa Eufemia raciborska († 17 I 1359)*. Opole: Wydawnictwo i Drukarnia Świętego Krzyża. Aktualnie w diecezji opolskiej trwa jej proces beatyfikacyjny. Zob. Grzegorz Kublin. 2022. „Rozpoczęcie procesu beatyfikacyjnego Służebnicy Bożej przeoryszy Eufemii Raciborskiej”. *Wiadomości Urzędowe Diecezji Opolskiej* 77 (1–3): 152–158; Jerzy Sperka. 2022. *Księżęta i księżne raciborscy (1290/1291–1521)*. Kraków: Wydawnictwo Avalon, 49–54; Grzegorz Kublin. 2022. „Rodzina Orlików i jej związki z dominikańskimi klasztorami w Krakowie i Raciborzu”. *Rocznik Krakowski* 88: 75–97.

⁶¹ Archiwum Polskiej Prowincji Dominikanów w Krakowie. Sygn. Rs 2. Jadwiga Mleczek. ok. 1937. *Eufemia raciborska i klasztor sióstr dominikanek w Raciborzu do roku 1359*. Kraków, 18; Benigna Suchoń. 1972. Ofka, Eufemia, Domitilla. W *Hagiografia polska. Słownik bio-bibliograficzny*. T. 2. Red. Romuald Gustaw, 161. Poznań: Księgarnia św. Wojciecha.

⁶² CodSil. 2, 120: *in ecclesia sororum lampas accensa iugiter perseveret*.

⁶³ CodSil. 2, 29: *Acta sunt hec in ecclesia sororum Rathyboriensium iam dicti ordinis beati Dominici*; CodSil. 2, 30: *Acta sunt omnia supradicta in ecclesia sororum ordinis beati Dominici*.

⁶⁴ Maciej z Miechowa. 1521². *Chronica Polonorum*. Cracoviae: per Hieronymum Vietorem, 195: *Premislaus Rathiboriensis dux [...] in monasterio sanctimonialium ordinis praedicatorum in Rathibor [...] sepelitur*.

⁶⁵ Kublin. 2018. *Dzielo Reginalda Brauna*, 105–107.

⁶⁶ Szerzej zob. Grzegorz Kublin. 2019. „Nagrobek księżniczki raciborskiej Eufemii”. *Studia Teologiczno-Historyczne Śląska Opolskiego* 39 (1): 151–188; Grzegorz Kublin. 2023. „Miedzioryt

Warto dodać, że Józefa Zatzwilichowska w 1741 r. lub krótko potem wstąpiła do Bractwa Literackiego w Raciborzu⁶⁷. Jej to czeski dominikanin Reginald Braun (1676–1742) dedykował swoje dzieło poświęcone Eufemii Raciborskiej, które powstało w latach 1737–1742⁶⁸.

Dalej autor listu odwołuje się do Pisma Świętego, snując refleksje eschatologiczne. Wspominając o złożeniu ciała zakonnicy do grobu, wykorzystał słowa z Księgi Hioba, gdzie jest mowa, że dojrzały człowiek zejdzie do grobu tak, jak zbiera się snopy w swoim czasie⁶⁹. Pisząc o jej przejściu z doczesności do wieczności, porównał ją do oliwki kwitnącej w domu Bożym, co zaczerpnął z Księgi Psalmów⁷⁰. Odwołując się do Księgi Mądrości stwierdził, że jej dusza spodobała się Bogu; dlatego pośpieszył, aby ją wyprowadzić z ziemskiej drogi życia⁷¹. Na końcu autor powierzył zmarłą dominikankę modlitwom zakonu.

*

W zbiorze zawiadomień o śmierci braci i sióstr zakonu św. Dominika w prowincji czeskiej, zachowanych wśród materiałów archiwalnych klasztoru w Znojmie, znajdują się tylko trzy pisma dotyczące dominikanek raciborskich, a mianowicie: Franciszki Cellari, Eleonory Paczynskiej i Józefy Zatzwilichowskiej. Dwa pierwsze pochodzą z 1740 r., a trzecie z 1743 r. Były one adresowane do przeora w Znojmie, bez podania jego imienia i nazwiska. Każde z nich rozpoczyna się formułą: *Laudetur Iesus Christus*, a następnie zwrotem grzecznościowym: *Admodum reverende pater prior*, z różnymi dodatkowymi określeniami, a w dwóch ostatnich: *meritissime, patrone colendissime*. Każde z pism kończy się formułą: *paratissimus servus*, a także podpisem przeora raciborskiego, z podaniem jego funkcji i godności. Wszystkie trzy listy były pisane ręcznie i nie widać w nich śladów formularza. Autorem pierwszego i trzeciego z nich nie jest przeor raciborski, który składał podpis. Jedynie drugi list został napisany i podpisany przez tę samą osobę. Każde zawiadomienie zawiera: imię nazwisko zmarłej, wiek, lata profesji zakonnej, wzmiankę o zaopatrzeniu sakramentami, pobożną refleksję o przemijaniu ludzkie-

nagrobka Eufemii Raciborskiej. Przyczynek do badań nad jej ikonografią”. *Studia Teologiczno-Historyczne Śląska Opolskiego* 43 (2): 179–189.

⁶⁷ Schaffer. 1883. *Geschichte einer schlesischen Liebfraueugilde*, XXXV.

⁶⁸ Kublin. 2018. *Dzieło Reginalda Brauna*, 11, 37, 39.

⁶⁹ Por. *Biblia Tysiąclecia*: Hi 5,26.

⁷⁰ Por. *Biblia Tysiąclecia*: Ps 52 (51),10.

⁷¹ Por. *Biblia Tysiąclecia*: Mdr 4,14.

go życia i prośbę o modlitwę za zmarłą zakonnice. Dwa pierwsze listy przekazują dodatkowo godzinę śmierci, drugi i trzeci zostały zaopatrzone w cytaty biblijne, a w trzecim odnajdujemy niedokładny cytat z dzieła św. Klemensa Aleksandryjskiego. Tylko w pierwszym liście zostały podane przyczyny śmierci dominikanek. Ponadto w pierwszym zawiadomieniu czytamy ogólnie o cnotach i zasługach Franciszki Cellari, a w trzecim zasługi Józefy Zatzwilichowskiej zostały wprost przedstawione. Zapiski o dokonaniach tych zakonnice pojawiły się zapewne dlatego, że obie w swoim czasie piastowały urząd przeoryszy raciborskiej. Pismo trzecie informuje o wcześniejszym ustąpieniu przełożonej z urzędu i przekazuje datę jej pogrzebu. We wszystkich trzech listach nie wspomniano o przynależności zmarłych sióstr do Bractwa Literackiego w Raciborzu.

Prezentowane zawiadomienia o zgonach dominikanek raciborskich, chociaż ostały się tylko trzy, dają ogólny obraz, jak mogły wyglądać pozostałe listy dotyczące zmarłych zakonnice, które docierały do klasztorów prowincji czeskiej. Te zachowane wnoszą nowe informacje do prozopografii sióstr św. Dominika w Raciborzu i pozwalają skorygować funkcjonujące już w obiegu naukowym.

ANEKS

Edycja poniższych dokumentów została przygotowana na podstawie wskazań Kazimierza Lepszego⁷². W tekście rozwiązano skróty, zmodernizowano pisownię i interpunkcję, a uzupełnienia pochodzące od wydawcy umieszczono w nawiasach kwadratowych. Zastosowano przypisy rzeczowe, umieszczając je w miejscach, gdzie osoba, miejscowość lub dana sprawa pojawia się po raz pierwszy w tekstach, z wyjątkiem osób, o których mowa była powyżej.

I

Racibórz, 17 maja 1740 r.

Czesław Dangwarth, przeor klasztoru dominikanów w Raciborzu i wikariusz klasztoru dominikanek w tym mieście, zawiadamia przeora w Znojmie o śmierci Franciszki Cellari (Celarin), przeoryszy raciborskiej, jubilatki, która nastąpiła 14 maja 1740 r.

⁷² Kazimierz Lepszy. 1953. *Instrukcja wydawnicza dla źródeł historycznych od XVI do połowy XIX w.* Wrocław: Zakład im. Ossolińskich.

Oryginał: MZABr. Zespół E 17, B-spisy, kart. 97. Sygn. 6/1, k. 42, papier, j. łac., pieczęć na podkładzie czerwonego wosku niezachowana. *Na odwrocie adres*: Admodum reverendo patri fratri NN. sacri Ordinis Praedicatorum priori in conventu Znoymensis⁷³ meritissimo patrono colendissimo, ad sanctam Crucem Znoymam. *Nota*: 14 Maii; numero 6, 1740.

Laudetur Iesus Christus

Admodum reverende pater prior

Cui nasci contingit, mori restat, uno eodemque ubere vitam et mortem fugienti conclusum est in calare, dum sub die 14 Maii [14 V] post horam mediae diei secundam astmatis medio in osculo oris sponsi sui, per devotam divinorum susceptionem sacramentorum et arcissima pietatis officia in Rattiboriensi⁷⁴ parthenone Sancti Spiritus, ubi ante nonnullos annos virtutibus et meritis muneris prioralis apicem nacta effatis Dei cessit fatis venerabilis virgo choralis Francisca Celarin, iubilaria, annorum aetatis 71, professionis primae 53, trium vero secundae. Ne tamen omni ex parte sepulta credatur, quin pia praesentium memoria vivat superstes. Eidem ad incruentam aram aeternitatis colossum erigi reciproce corresponsurus supplico.

Admodum reverendae Paternitatis

Rattiboriae 17 Maii anno 1740 [17 V 1740]

paratissimus servus

frater Ceslaus Dangwarth

prior et vicarius ad Sanctum Spiritum

II

Racibórz, 13 października 1740 r.

⁷³ Znojmo – miasto powiatowe nad Dyją, w kraju południowomorawskim na Morawach, w Republice Czeskiej.

⁷⁴ Racibórz – miasto powiatowe nad Odrą, w województwie śląskim, w Polsce.

Sylwester Linsky, kaznodzieja generalny i wikariusz klasztoru dominikanek w Raciborzu, zawiadamia przeora w Znojmie o śmierci Eleonory Paczynskiej (Patzinskin), dominikanki raciborskiej, która nastąpiła 26 września 1740 r.

Oryginał: MZABr. Zespół E 17, B-spisy, kart. 97. Sygn. 6/1, k. 47, papier, j. łac., pieczęć na podkładzie czerwonego wosku niezachowana. *Na odwrocie adres: Admodum reverendo patri conventus Znoymensis Ordinis Praedicatorum priori merittissimo patrono colendissimo ad sanctam Crucem Znoymae. Nota: 26 Septembris; numero 6, 1740.*

Laudetur Iesus Christus

Admodum reverende pater prior meritissime

Non absque magna compunctione animi quondam allocutus est regius propheta Deum Psalmo 38[13]: „Advena sum ego apud te, et peregrinus, sicut omnes patres mei”⁷⁵; cuius verbis suffragatur ipsemet doctor gentium⁷⁶ 2 [Epistola ad] Corinthios 5[6] scribens: „dum sumus in corpore peregrinamur a Domino”⁷⁷, quo nos, mortales, peregrinos, vitamque nostram, nisi peregrinationem super terram edocean.

Hanc infallibilem veritatem venerabilis virgo Eleonora Patzinskin conclusione peregrinationis suae contestabatur, annorum aetatis 68, sacrae professionis 48, mensium 10, dierum 19, dum in conventu Sancti Spiritus Rattiboriensi sub die 26 [Septembris anni] currentis [26 IX 1740] hora 11 antimeridiana necessariis sacramentis provisa, aeternam captura quietem, pie in Domino obiit; cuius animam consuetis sacrae religionis suffragiis enixe commendo et maneo.

Admodum reverendae Paternitatis

Rattiboriae 13 Octobris 1740 anno [13 X 1740]

paratissimus servus

frater Sylvester Linsky

praedicator generalis et vicarius ad Sanctum Spiritum

⁷⁵ 1714. *Biblia sacra Vulgatae editionis Sixti V. pontificis maximi jussu recognita atque edita*. T. 1. Nürnberg: Sumptibus Wolfgangi Maurittii, Endteri, Bibliop. Norimb (dalej: *Biblia sacra Vulgatae*), 402. Por. *Biblia Tysiąclecia*: Ps 39 (38),13.

⁷⁶ Św. Paweł Apostoł.

⁷⁷ *Biblia sacra Vulgatae*. T. 2, 365. Por. *Biblia Tysiąclecia*: 2 Kor 5,6.

III

Racibórz, 4 lutego 1743 r.

Sylwester Linsky, kaznodzieja generalny i przeor klasztoru dominikanów w Raciborzu, zawiadamia przeora w Znojmie o śmierci Józefy Zatzwilichowskiej (Zacvilikovskin), przeoryszy raciborskiej, która nastąpiła 29 stycznia 1743 r.

Oryginał: MZABr. Zespół E 17, B-spisy, kart. 97. Sygn. 6/1, k. 68, papier, j. łac., pieczęć na podkładzie czerwonego wosku niezachowana. *Na odwrocie adres:* Admodum reverendo patri fratri NN. sacri Ordinis Praedicatorum priori conventus Znoymensis meritissimo patrono colendissimo, ad sanctam Crucem Znoymam. *Nota:* numero 6, 1743.

Laudetur Iesus Christus

Admodum reverende pater prior patrone colendissime

Quam extense et immaniter per nostram, sat bello quassatam provinciam saeviat iurisdictionis mortis, penitissime doctis rursus in conventu Sancti Spiritus triste notat spectaculum, ubi venerabilis virgo Josepha Zacvilikovskin, annorum aetatis 51, sacrae professionis 33, sacristam aliquamdiu agens, domum Domini ac sacellum sancti patris Dominici⁷⁸ restaurans, naturae et gratiae adornata dotibus, in priorissam electa, instar eminentis rosae, quae teste sancto Clementi Alexandrino⁷⁹, quanto ^apromptior est in emittenda fragrantia, tanto ex accelerata exhalatione odoris sui [...] mortem et interitum sibi accersit^{b 80}, absoluto sub die 31 Decembris anni elapsi [31 XII 1742], priorali officio, ceterioris durationis expertus, necessariis sacramentis provisa, 29 Ianuarii [29 I] emarcuit, sicque 31 eiusdem [31 I] ingressa „in abundantia sepulchrum, sicut infertur acervus tritici in tempore suo”⁸¹ Jobi 5[, 26], frustrata temporali pace, requiem nacta est aeternam „oliva fructifera in domo Dei”⁸² Psalmo 51[, 10]; cuius animam, quae medente moerori Spiritu Sancto

⁷⁸ Kaplica św. Dominika w kościele dominikank w Raciborzu, która w 1821 r. została rozebrana.

⁷⁹ Św. Klemens Aleksandryjski (ok. 150 – ok. 212) – teolog wczesnochrześcijański, piszący w języku greckim, Ojciec Kościoła, poeta.

⁸⁰ Niedokładny cytat ^{a-b} z: Coutinno. 1653. *Sanctorale*. T. 2, 568: *promptior est in emittenda fragrantia, et ex tanta accelerata exhalatione odoris sui, fragilitatem, mortem et interitum sibi accersit.*

⁸¹ *Biblia sacra Vulgatae*, T. 1, 372; por. *Biblia Tysiąclecia*: Hi 5,26.

⁸² *Biblia sacra Vulgatae*, T. 1, 406; por. *Biblia Tysiąclecia*: Ps 52 (51),10.

[*in Libro*] Sapientiae 4[, 14] „placita erat Deo, propter hoc properavit educere de medio”⁸³, consciis sacrae religionis suffragiis enixe commendo, qui vicissitudinis officium festaturus maneo.

Admodum reverendae Paternitatis vestrae

Rattiboriae, 4 Februarii 1743 [4 II 1743]

paratissimus servus

frater Sylvester Linsky

praedicator generalis et prior

manu propria

*

Bibliografia

Źródła rękopiśmienne

Moravský zemský archiv v Brně

Fond E 16. Dominikáni Uherský Brod, B-knihy, kart. 4

Sygn. 9. Nomina et cognomina defunctorum fratrum et sororum Ordinis Praedicatorum Provinciae Bohemiae ab anno 1700.

Fond E 17, B-spisy, kart. 97. Dominikáni Znojmo

Sygn. 6/1. Úmrtní oznámení dominikánských mnichů (1702–1792).

Fond G 10. Sbíрка rukopisů Moravského zemského archivu

Sygn. 452. Memoriale fratrum et sororum in Domino defunctorum.

⁸³ *Biblia sacra Vulgatae*, T. 1, 466; por. *Biblia Tysiąclecia*: Mdr 4,14.

Fond G 12. Cerroniho sbírka

Sygn. II 166. Nomina defunctorum fratrum et sororum Ordinis Praedicatorum Provinciae Bohemiae ab anno MDCC.

Moravská zemská knihovna v Brně

Sygn. ZD Rkp. 8 (dawna sygn. ZD 18.IV.4). Nomina defunctorum fratrum et sororum Ordinis Praedicatorum ex Bohemia, Moravia et Silesia sub prioratu P.F. Antonini Schipp congesta. Anno 1831.

Archiwum Polskiej Prowincji Dominikanów w Krakowie

Sygn. Rs 2. Jadwiga Mleczko. ok. 1937. Eufemia raciborska i klasztor ss. dominikanek w Raciborzu do roku 1359. Kraków.

Archiwum Prezentek w Krakowie

Sygn. AX/I-1. Historia domowa.

Vědecká knihovna v Olomouci

Sygn. M I 146. Nomina defunctorum fratrum et sororum Ordinis Praedicatorum Provinciae Bohemiae ab anno MDCC.

Zemský archiv v Opavě

Fond Hejtmanský úřad knížectví opavsko-krnovského v Opavě

Sygn. Inv. č. 955.

Zemský archiv v Opavě, pobočka Olomouc

Fond Arcibiskupská konsistoř Olomouc

Sygn. E 7, č. kart. 2913. Investitury faraňů dla fary Bavorov 1634–1910.

Archiwum Państwowe w Opolu

Zespół 9. Akta miasta G Státní oblastní łubczyc.

Sygn. 120.

Státní oblastní archiv v Plzni

Fond Dominikáni Cheb

inv. č. 9, č. knihy 9. Nekrologium bratří a sester řádu dominikánského pro Čechy, Moravu a Slezsko sepsané v chebském konventu (1703–1898).

Narodní archiv v Praze

Fond Archiv české provincie dominikánského řádu

Sygn. ŘD 2. *Catalogus fratrum et sororum sacri Ordinis Praedicatorum in Domino pie defunctorum ab annis 1700, 1700–1903.*

Sygn. ŘD 3. *Nomina fratrum et sororum Ordinis Praedicatorum ab anno jubilaeo 1701 in Provincia Bohemiae pie in Domino defunctorum, 1700–1900.*

Sygn. ŘD 151. *Nomina et cognomina amantissimorum fratrum et sororum ordinis nostri qui potissimum ab anno 1720 in Domino in hac provincia obierunt, 1720–1883.*

Archiwum Państwowe w Katowicach Oddział w Raciborzu

Zespół 119. Królewski Sąd Obwodowy w Rybniku

Sygn. 891.

Archiwum Parafii Wniebowzięcia NMP w Raciborzu

Sygn. B 18.15, vol. II.

Muzeum w Raciborzu,

Sygn. MR-H-2264. *Liber instrumentorum, hypothecarum, et fundationum vicariatus Rattiboriensi obvenientium.*

Starodruki

1714. *Biblia sacra Vulgatae editionis Sixti V. pontificis maximi jussu recognita atque edita.* T. I. Nürnberg: Sumptibus Wolfgangi Mauriti, Endteri, Bibliop. Norimb.

Coutinno Ignatius. 1653. *Sanctorale, sive conciones super festivitates maxime illustrium sanctorum, quos Ecclesia catholica per anni discursum celebrat. Quas ex idiomate hispanico in latinum transtulit R. P. F. Henricus Hechtermans Ordinis FF. Praedicatorum s. theologiae licentiatu et professor conventus Mosae-trajectensis.* T. 2. Bruxellis: François Vivien.

Maciej z Miechowa. 1521[?]. *Chronica Polonorum.* Cracoviae: per Hieronymum Vietorem.

Źródła drukowane

2014⁵. *Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu w przekładzie z języków oryginalnych. Biblia Tysiąclecia.* Red. Augustyn Jankowski. Poznań: Wydawnictwo Pallottinum.

Kublin Grzegorz. 2018. *Dzieło Reginalda Brauna z 1741 r. poświęcone księżniczce raciborskiej Eufemii* (Studia i Źródła do Dziejów Dominikanów i Dominikanek w Raciborzu 2). Opole: Studio Impreso.

- Kublin Grzegorz. 2020. *Wypiski z kroniki i protokołów posiedzeń rady dominikanek raciborskich* (Studia i Źródła do Dziejów Dominikanów i Dominikanek w Raciborzu 4). Opole: Studio Impreso.
- Kublin Grzegorz. 2022. Zarządzenia powizytacyjne prowincjała czeskiego Tomasza Berana dla dominikanek raciborskich z 1733 r. W *Patrimonium Ecclesiae Christi tradere. Księga pamiątkowa dedykowana księdzu biskupowi Janowi Kopcowi z okazji 75-lecia urodzin, 50-lecia prezbiteratu, 30-lecia sakry biskupiej i 40-lecia pracy naukowej*. T. 2. Red. Piotr Górecki, Jan Pyka, 541–565. Opole: Redakcja Wydawnictw Wydziału Teologicznego UO.
- Kublin Grzegorz. 2023. *Katalog dominikanów prowincji czeskiej z 1710 r. i jego kontynuacja do 1737 r.* (Studia i Źródła do Dziejów Dominikanów i Dominikanek w Raciborzu 7), Opole: Studio Impreso.
- Wattenbach Wilhelm. Wyd. 1859. *Urkunden der Klöster Rauden und Himmelwitz, der Dominicaner und der Dominicanerinnen in der Stadt Ratibor* (Codex Diplomaticus Silesiae 2). Breslau: Josef Max und Komp.

Opracowania

- Barciak Antoni. 2010. Skład osobowy klasztoru dominikanek raciborskich w średniowieczu. W *Sanctimoniales. Zakony żeńskie w Polsce i Europie Środkowej (do przelomu XVIII i XIX w.)*. Red. Andrzej Radzimiński, Dariusz Karczewski, Zbigniew Zyglewski, 333–341. Bydgoszcz – Toruń: Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego i Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika.
- Barciak Antoni. 2011. Podstawy ekonomiczne obu klasztorów dominikańskich w Raciborzu w średniowieczu. W *Inter oeconomiam coelestem et terrenam. Mendykanci a zagadnienia ekonomiczne*. Red. Wiesław Długokęcki, Tomasz Gałuszka, Rafał Kubicki, Anna Zajchowska, 377–394. Kraków: Wydawnictwo Esprit SC.
- Borkowska Małgorzata. 2005. *Leksykon zakonnic polskich epoki przedrozbiorowej*. T. 2. *Polska Centralna i Południowa*. Warszawa: Wydawnictwo DiG.
- Choroś Monika, Jarczak Łucja, Sochacka Stanisława. 2015. *Słownik nazw miejscowych Śląska polsko-niemiecki i niemiecko-polski*. Opole: Państwowy Instytut Naukowy – Instytut Śląski.
- Cop Roman. 2012. Dominikanki raciborskie w świetle źródeł praskich z lat 1574–1657. Przyczynek do dziejów klasztoru w XVI i XVII w. W *Zrozumieć Śląsk*. Red. Dawid Keller, Bogdan Kloch, 335–352. Rybnik: Muzeum w Rybniku, Stowarzyszenie Humanistyczne: Europa, Śląsk, Świat Najmniejszy.
- Dola Kazimierz. 2011. Zabezpieczenie materialne zakonnic z klasztorów skasowanych na Śląsku Pruskim w 1810 r. W *Sekularyzacja dóbr kościelnych na Górnym Śląsku w 1810 r.* (Z Dziejów Kultury Chrześcijańskiej na Śląsku 66). Red. Franciszek Wolnik, 15–58. Opole: Redakcja Wydawnictw Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego.

- Gąsior Renata, Matuła Teresa. 1998. *Szkoła siostr prezentek w Krakowie w latach 1627–1918*. Lublin: Wydawnictwo TNKUL.
- Heyne Johann. 1860–1868. *Dokumentirte Geschichte des Bisthums und Hochstiftes Breslau. Aus Urkunden, Altenstücken, älteren Chronisten und neueren Geschichtschreibern*. T. 1–3. Breslau: Verlag von Wilh. Gottl. Korn.
- Korta Waclaw. 2003. *Historia Śląska do 1763 r*. Warszawa: Wydawnictwo DiG.
- Kublin Grzegorz. 2017. „Raciborskie dominikanki w nekrologach klasztorów czeskich i morawskich”. *Studia Teologiczno-Historyczne Śląska Opolskiego* 37 (2): 173–189.
- Kublin Grzegorz. 2019. *Eufemia raciborska w historiografii* (Studia i Źródła do Dziejów Dominikanów i Dominikanek w Raciborzu 3). Opole: Studio Impreso.
- Kublin Grzegorz. 2019. „Lista raciborskich przeorasz zakonu dominikanek”. *Studia Teologiczno-Historyczne Śląska Opolskiego* 39 (2): 119–164.
- Kublin Grzegorz. 2019. „Nagrobek księżniczki raciborskiej Eufemii”. *Studia Teologiczno-Historyczne Śląska Opolskiego* 39 (1): 151–188.
- Kublin Grzegorz. 2021. *Katalog raciborskich dominikanek* (Studia i Źródła do Dziejów Dominikanów i Dominikanek w Raciborzu 5). Opole: Studio Impreso.
- Kublin Grzegorz. 2022. „Rodzina Orlików i jej związki z dominikańskimi klasztorami w Krakowie i Raciborzu”. *Rocznik Krakowski* 88: 75–97.
- Kublin Grzegorz. 2022. „Rozpoczęcie procesu beatyfikacyjnego Służebnicy Bożej przeorasz Eufemii Raciborskiej”. *Wiadomości Urzędowe Diecezji Opolskiej* 77 (1–3): 152–158.
- Kublin Grzegorz. 2022. *Lista przeorów klasztoru dominikanów w Raciborzu* (Studia i Źródła do Dziejów Dominikanów i Dominikanek w Raciborzu 6). Opole: Studio Impreso.
- Kublin Grzegorz. 2022³. *Świątobliwa Eufemia raciborska († 17 I 1359)*. Opole: Wydawnictwo i Drukarnia Świętego Krzyża.
- Kublin Grzegorz. 2023. „Miedzioryt nagrobka Eufemii Raciborskiej. Przyczynek do badań nad jej ikonografią”. *Studia Teologiczno-Historyczne Śląska Opolskiego* 43 (2): 179–189.
- Lepszy Kazimierz. 1953. *Instrukcja wydawnicza dla źródeł historycznych od XVI do połowy XIX w*. Wrocław: Zakład im. Ossolińskich.
- Mika Norbert. 2014. Kasata klasztorów w 1810 r. na ziemi raciborskiej. W *Kasaty klasztorów na obszarze dawnej Rzeczypospolitej Obojga Narodów i na Śląsku na tle procesów sekularyzacyjnych w Europie*. T. 2. *Kasaty na Śląsku Pruskim i na ziemiach zaboru pruskiego* (Opera ad Historiam Monasticam Spectantia, series I, Colloquia 8/II). Red. Marek Derwich, 87–93. Wrocław: Wrocławskie Towarzystwo Miłośników Historii oddział Polskiego Towarzystwa Historycznego.
- Nowak Barbara. 1998. „Najstarsze uposażenie dominikanek raciborskich”. *Studia i Materiały z Dziejów Śląska* 23: 65–76.

- Pobóg-Lenartowicz Anna. 2023. *Non omnis moriamur: Dominikanie śląscy w źródłach memoratywnych z XVIII i XIX w. przechowywanych w archiwach czeskich i morawskich*. Opole: Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego.
- Rudolph Hermann. 1868. *Vollständigstes geographisch-topographisch-statistisches Orts-Lexikon von Deutschland*. T. 2. Zürich: E. Ernst's Verlag.
- Schaffer Hermann. 1883. *Geschichte einer schlesischen Liebfraueugilde seit dem Jahre 1343. Ein Beitrag zu der Geschichte der Gilden und religiösen Bruderschaften. Nach Urkunden und handschriftlichen Quellen verfaßt*. Ratibor: Verlag der Literarischen Bruderschaft.
- Sękowski Roman. 2008. *Herbarz szlachty śląskiej Informator genealogiczno-heraldyczny*. T. 6. Katowice: Videograf II.
- Sperka Jerzy. 2022. *Księżęta i księżne raciborscy (1290/1291–1521)*. Kraków: Wydawnictwo Avalon.
- Stefaniak Piotr. 2007. *Dzieje mniszek dominikańskich w krajach słowiańskich*. Kraków – Racibórz: Wydawnictwo i Agencja Informacyjna WAW.
- Stefaniak Piotr. 2009. „Z dziejów klasztoru Świętego Ducha mniszek dominikańskich w Raciborzu (1299–1810)”. *Nasza Przeszłość* 112: 181–206.
- Suchoń Benigna. 1972. Ofka, Eufemia, Domitilla. W *Hagiografia polska. Słownik bio-bibliograficzny*. T. 2. Red. Romuald Gustaw, 160–171. Poznań: Księgarnia św. Wojciecha.
- Wąs Gabriela. 2002. Dzieje Śląska od 1526 do 1806 r. W *Historia Śląska*. Red. Marek Czapliński, 117–248. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Weltzel Augustin. 1881. *Geschichte der Stadt und Herrschaft Ratibor*. Ratibor: Verlag von Max Muschik.
- Wolnik Franciszek. 2011. Sekularyzacja raciborskich klasztorów dominikańskich. W *Sekularyzacja dóbr kościelnych na Górnym Śląsku w 1810 r. (Z Dziejów Kultury Chrześcijańskiej na Śląsku 66)*. Red. Franciszek Wolnik, 85–95. Opole: Redakcja Wydawnictw Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego.

*

Streszczenie. W artykule zostały przedstawione trzy zawiadomienia o śmierci dominikanek raciborskich z 1740 i 1743 r.: Franciszki Cellari, Eleonory Paczynskiej i Józefy Zatzwilichowskiej. Pochodzą one z okresu, gdy konwenty śląskie (męskie i żeńskie) należały do prowincji czeskiej Zakonu Kaznodziejów (1706–1754). Zachowały się one w zbiorze materiałów archiwalnych klasztoru dominikanów w Znojmie, który przechowywany jest w Morawskim Archiwum Krajowym w Brnie. Dokumenty dają ogólny obraz, jak mogły wyglądać pozostałe, niezachowane zawiadomienia, które docierały do innych klasztorów prowincji czeskiej. Pisma te wnoszą nowe informacje do prozopografii siostr św. Dominika w Raciborzu i pozwalają skorygować funkcjonujące już w obiegu naukowym.

Słowa kluczowe: klasztor dominikanek w Raciborzu, prowincja czeska dominikanów, Franciszka Cellari, Eleonora Paczynska, Józefa Zatzwilichowska.

Abstract: Three Notices of Deaths of Dominican Nuns of Racibórz in 1740 and 1743. The article presents three notices of death of Dominican nuns from Racibórz from 1740 and 1743: Franciszka Celari, Eleonora Paczynska and Józefa Zatzwilichowska. They are from the period when the Silesian convents (male and female) belonged to the Czech province of the Order of Preachers (1706–1754). They come from the collection of archival materials of the Dominican monastery in Znojmo, kept in the Moravian Provincial Archives in Brno. They provide a general picture of what the remaining, unpreserved notices that reached other monasteries in the Czech province might have looked like. The notices are a source of new information for the prosopography of the Dominican Sisters of Racibórz and make it possible to correct those already in scholarly circulation.

Keywords: Dominican Sisters monastery in Racibórz, Dominican Czech province, Franciszka Celari, Eleonora Paczynska, Józefa Zatzwilichowska.

